

INSTITUSJONSHISTORIE

Etter i sømmene

Riksrevisjonens historie 1816–2016 bør ruve i bokhyllene til alle som interesserer seg for forholdet mellom statsmaktene i Norge.

Harald Espeli og Yngve Nilsen

**RIKSREVISJONENS
HISTORIE 1816–2016**

520 sider

Fagbokforlaget 2016

Riksrevisjonen? Det høres gjør kjedelig ut, vil mange sikkert si. Dem om det.

Når 200-årshistorien nå foreligger mellom to store, stive og tykke permer, er det en nasjonal begivenhet. Boken er ikke ment som folkelesning, og størrelsen (A4) gjør den best egnet oppslått på et skrivebord. I bokhyllen foran hver av de nærmere 500 ansatte i Riksrevisjonen vil den ruve. Det bør den gjøre også i departementskontorene og hos alle med interesse for forholdet mellom statsmaktene.

Mektig revisor. De som har fulgt den politiske offentligheten de siste tiårene, smiler ikke lenger nedlatende når Riksrevisjonen – Stortingets viktigste organ for kontroll med regjeringens og forvaltningens virksomhet – kommer på banen. Snarere er det da grunn til å spisse ører.

Forfatterne Harald Espeli og Yngve Nilsen betrakter 1990 som et skjellsettende år i så måte. Gjennom hele etterkrigstiden hadde institusjonen henslept sitt liv i skyggenes dal, men gjennomgikk i løpet av forbausende kort tid en metamorfose som i 1997 fikk Dagbladet til å omtale riksrevisor Bjarne Mørk-Eidem som en av landets mektigste menn.

Selv om institusjonen siden har opplevd enkelte tilbakeslag, er nok Riksrevisjonen ved 200-årsjubileet fremdeles inne i sin storhetstid. Hva som fikk institusjonen ut av dødvannet for 25 år siden, skal vi snart komme tilbake til.

5,6 millioner. Ved siden av Finansdepartementet er Riksrevisjonen tradisjonelt den gjerrigste av alle statsinstitusjonene, men kontrollorganets nye selvbevissthet førte til at det i juni 2007 satte prosjektet «Riksrevisjonens historie 1816–2016» ut på anbud. Det var ingen selvfølge å skulle bruke 5,6 millioner kroner på seg selv.

Til 150-årsjubileet ble det også skrevet en bok om Riksrevisjonens historie, men da gjorde man ifølge vinnerne av anbudet sitt beste for å skjule at «Stortinget på denne tid var minimalt interessert i arbeidet til sitt kontrollorgan med mer enn 450 ansatte. Riksrevisjonen var i ferd med å bli irrelevant for sin oppdragsgiver.»

Sammenlignet med utgivelsen i 1966 er årets verk av et helt annet ambisjonsnivå – og en annen kvalitet. Arbeidet har vært forankret ved Senter for næringslivshistorie på Handelshøyskolen BI, som i mange år har vært ledende på institusjonshistorieskrivning. Espeli og Nilsen har brukt fem og et halvt årsverk, og hele tiden hatt følge av en bokkomité bestående av tre historikere oppnevnt av Handelshøyskolen BI og tre representanter fra Riksrevisjonen, som forfatterne i forordet takker for «uvurderlig hjelp».

Bør ikke likevel institusjonshistorieskrivningen snart kvitte seg med slike komiteer? Grunnen til at de blir opprettet er formelt sett at de skal være en støtte til forfatterne og sikre kvaliteten i arbeidet, men de hadde aldri sett dagens lys hvis ikke oppdragsgiver hadde ønsket en viss kontroll med prosessen og sluttproduktet. Det er det imidlertid ingen som sier høyt.

En stat i staten? Espeli og Nilsen stiller en rekke gode spørsmål,

som de prøver å besvare. De viser en forbilledlig akademisk nysgjerrighet. En gjennomgående problemstilling er hvorfor Riksrevisjonens innflytelse har vært så variabel. I lange perioder har selv nasjonalforsamlingen viet sitt kontrollorgan minimal interesse. Stortinget har til og med vært skeptisk til Riksrevisjonen som institusjon.

På slutten av 1930-tallet ønsket det daværende revisjonskollegiet (Riksrevisjonens ledelse) å sende sitt årlige budsjettforslag direkte til Stortinget, og ikke til Finansdepartementet, for å inngå i regjeringens statsbudsjettforslag. Tanken var at regjeringen, som skulle kontrolleres, ikke burde være involvert i bestemmelsen av kontrollorganets budsjetttramme. Stortingspresident C. J. Hambro fryktet imidlertid at Riksrevisjonen da ville bli et maktglad, selvstyrt «uhyre» som ikke sto under noens effektive ledelse – en stat i staten.

Det går plutselig opp for en at kriminalitet, misligheter og korrupsjon i perioder faktisk har vært en del av systemet også her i landet.

På begynnelsen av 1990-tallet var stemningen en helt annen, Stortinget og Riksrevisjonen fant hverandre igjen. Underhånden ble riksrevisor Mørk-Eidem enig med stortingspresident Jo Benkow om at budsjettforslaget kunne sendes presidentskapet, og slik har det vært siden.

Korrupsjon og snusk. Riksrevisjonens historie 1816–2016 er en

studie av bare én statsinstitusjon blant mange, og med denne institusjonen som omdreiningspunkt får vi også et innblikk i norgeshistorien etter 1814. Det må nødvendigvis bli selektivt, avgrenset til Riksrevisjonens virkeområde. Men noe av det beste ved slike spesialstudier er at de ofte rokker ved hevdvunne sannheter om hvordan fortiden var. Det kommer av at forfatterne, med skikkelig økonomi i ryggen, får anledning til å gå grundig til verks og studere primærkilder som i liten grad er benyttet tidligere.

Slik også her. Harald Espeli, som har skrevet alt frem til 1977, samt det syntetiserende avslutningskapitlet, dokumenterer at omfanget av korrupsjon og økonomiske misligheter var et stort problem i den nye, fattige norske staten de første tiårene etter 1814. Dette står i motstrid til tesen om den velfungerende, likebehandlende og ukorruperte embedsmannsstaten. Uten tvil var det bruk for en Riksrevisjon som gjorde risikoen for å bli avslørt større.

Under lesningen av denne boken går det plutselig opp for en at kriminalitet, misligheter og korrupsjon i perioder faktisk har vært en del av systemet også her i landet, og ikke bare sjeldne enkelttilfeller. Også under og etter første verdenskrig fikk man igjen en bølge av underslag, dokumentfalsk og bedrageri innen offentlig virksomhet. På den tiden var Riksrevisjonen håpløst på etterskudd med revisjonen av statens regnskaper, noe som ifølge Espeli i realiteten ledet mange statsansatte ut i fristelse.

Samtidig oppsto det et forferdig kaos da Revisjonsdepartementet ble nedlagt i 1918 og Riksrevisjonen fikk overført dets oppgaver og personell. Det første sekket i institusjonens historie

hadde det vært en todelt revisjon. Riksrevisjonen kontrollerte statens hovedregnskaper opp mot Stortingets bevilgninger, mens regjeringen hadde hånd om den regnskapsmessige kontrollen av sine embedsmenn (som tollkasserere og skattefogder).

Problemene innad i Riksrevisjonen ble førstesidestoff i avisene på begynnelsen av 1920-tallet, da begge institusjonens ekspedisjonssjefer ble etterforsket av statsadvokaten og den ene ble dømt for grov uforstand i tjenesten. Dette er underholdende lesning, men i bunn og grunn en tragisk historie om hvordan Stortingets tillit ble rokket i grunnvollene. Det tok tid før institusjonen kom på fote igjen.

To kulturer. Den viktigste forutsetningen for Riksrevisjonens re-

LANGHELG ELLER FERIE I NORGE?

Husk at du enkelt kan omadressere Morgenbladet

Bestill ferieomadressering på Min Side: morgenbladet.no/minside eller telefon: 23 33 91 80

Som abonnent har du full tilgang til Morgenbladet på nett, brett og mobil i hele ferien.

Opprett din digitale bruker på morgenbladet.no

MORGENBLADET

